

بسمه تعالی

عنوان:

موضوعات مطالعاتی پیرامون بحث بودجه

--- Study issues surrounding the budget debate ---

پروژه دانشجویی / درس اقتصاد بخش عمومی ۱ /

علی ظریف هنرور ۱۳۸۱/۲۰۲۲/۱۷۱ / زیر نظر دکتر احمدی /

زمستان ۸۹

♦

فهرست

مقدمه

عناوین:

بررسی مالیات و رابطه آن با بودجه / بررسی تامین مالی کسری بودجه / بررسی اثرات کسری بودجه /

علل بوجود آمدن کسری بودجه / رابطه تراز تجاری و بودجه / آزادسازی تجاری و ساختار بودجه /

بررسی رابطه کسری بودجه و توابع مقداری / مدت زمان کسری بودجه / رابطه تورم و کسری بودجه /

بودجه و اقتصاد سیاسی / فرآیند تدوین بودجه / رابطه سرمایه گذاری و بودجه / بودجه های سالانه /

بودجه های استانی / بودجه در سایر کشورها / تعریف و ضرورت بودجه / زیر بخش های بودجه /

روش های نوین بودجه نویسی / عملکرد بانک ها در نظام بودجه / رابطه اندازه دولت و بودجه /

بررسی آماری و نموداری / بودجه ایران در طی دهه های گذشته /

نوع بودجه نویسی در دولت های مختلف نگرش اسلام به بودجه / بودجه و نفت /

بودجه و توسعه اقتصادی / مشکلات بودجه نویسی در ایران / بررسی حقوقی بودجه /

نظام مالیاتی و بودجه در مکاتب سوسیالیسم، کاپیتالیسم و اسلام / کنترل بودجه /

بودجه نویسی و بودجه ریزی دولتی و سازمانی / کتابشناسی بودجه / نگاه فلسفی و اقتصادی به بودجه /

بودجه و صندوق ها / سهم شرکت های دولتی سودده و زیان ده در بودجه /

برخی از منابع

مقدمه

در یک تعریف ساده بودجه برنامه ای است که به صورت عمومی به لیستی از تمامی درآمدها و هزینه‌ها اطلاق می‌گردد. هدف بودجه به طور خلاصه به شرح زیر است:

۱ - پیش بینی درآمدها و مخارج

۲- مقایسه عملکرد واقعی و پیش بینی شده در بودجه در آینده.

بودجه برنامه مالی دولت برای یک سال مالی می‌باشد که شامل پیش بینی درآمدها و منابع تامین اعتبار و هزینه‌های یک دستگاه می‌باشد.

تهیه و تنظیم بودجه در هر کشور خاص و یا در دوره های مختلف، تابع عوامل مختلفی است که به ساختار حکومت و دستگاه های اجرایی آن بر می‌گردد.

اهمیت این موضوع از آن جا پر رنگ تر می‌شود که هر کشوری به طور سالانه با مقوله بودجه برخورد دارد و بررسی آن از جنبه های گوناگون می‌تواند مفید باشد.

در کشور ما نیز بودجه علاوه بر این که درگیر تنظیم، تصویب، ابلاغ، اجرا، نظارت است، چون در سالیان متفاوت برداشت های مختلفی از آن شده بوده اهمیت ویژه تری به خود می‌گیرد. در این پروژه سعی شده است تا موضوعات مختلف تحقیقی که می‌توان در ارتباط با بودجه بررسی کرد،

آورده شود. بودجه یک بحث مهم از اقتصاد بخش عمومی ست و با سایر بخش های اقتصاد ارتباط تنگاتنگی دارد. از یک طرف با اقتصاد سیاسی و حقوق اقتصادی و از طرف دیگر با فلسفه اقتصاد و متغیر های اقتصادی ارتباط دارد. در این پروژه از حدود ۱۰۰ مقاله و کتاب استفاده شده (که برخی از آن ها در بخش منابع آورده شده اند) و چهل مورد تحقیقاتی و مطالعاتی پیرامون موضوعات مرتبط و دخیل با بودجه طرح شده است. سعی شده است که در ارائه این موضوعات تحقیقاتی، جنبه های مختلف دیده شده و حتی توضیحات هر چند اندک پیرامون هر یک آورده شود. به نظر می رسد اگر تمام این موضوعات تحقیقی انجام شده و به عنوان یک پروژه ی کامل درآید می توان ادعا کرد به یک مجموعه تقریباً کامل پیرامون بودجه رسیده ایم.

۱ بررسی مالیات و رابطه آن با بودجه

در این مورد می توان میزان مالیات و این که چه درصدی از هزینه های بودجه را درآمد های مالیاتی مشخص می کنند را بررسی کرده و همین طور نقش مالیات در توضیح نوسانات کسری بودجه و یا خود ماهیت کسری بوده را مورد نظر قرار داد. در کنار آن می توان گفت که تامین مالی کسری بودجه دولت که بر اساس دیدگاهی از سه طریق سیاست های مالیاتی، سیاست های قرضه و سیاست های هزینه ای باید انجام پذیرد، کدام یک از این سیاست ها بهینه ترند.

۲ بررسی تامین مالی کسری بودجه

همان طور که گفته شد، از سه طریق سیاست های مالیاتی، سیاست های قرضه و سیاست های هزینه ای می توان کسری بودجه را تامین کرد. حال این که این تامین از هر یک از سه حالت چه اثراتی خواهند داشت، به عنوان مثال بر رشد اقتصادی چه تاثیری دارد، مورد بررسی قرار می گیرد.

۳ بررسی اثرات کسری بودجه

هر اتفاق اقتصادی و هر پدیده ی مرتبط با آن خود اثراتی را در پی خواهد داشت، به عنوان مثال کسری بودجه که برخی وجود آن را لازم می دانند و برخی خیر. حال بررسی اثرات آن بر بخش های مختلف اقتصاد و بسیاری از شاخص های موردنظر می توان دید خوبی به ما بدهد. به عنوان

مثال می‌دانیم که بر اساس نظریه کینزی کسری بودجه کسری بودجه در بخش داخلی و خارجی

اقتصاد اثر گذار بوده و بر اساس نظریه ریکاردویی هر گونه رابطه‌ی بین کسری بودجه با سایر

بخش‌های اقتصادی اعم داخل و خارج رد می‌شود.

۴ علل بوجود آمدن کسری بودجه

نابرابری درآمد‌ها و هزینه‌های دولت و به عبارت دیگر عدم تعادل ورودی و خروجی مالی دولت

ایجاد کننده‌ی کسری بودجه می‌باشد. اما این یک تعریف کلی برای این موضوع است. باید

بررسی کرد چه اقدامات درون سیستمی و یا برون سیستمی، توسط دولت یا توسط سایر ارکان

اقتصادی دست به دست هم داده تا کسری بودجه اتفاق بیافتد. می‌توان سوالاتی نظیر این که

مهمترین عوامل اثر گذار بر کسری بودجه ایران چیست؟ آیا عوامل موثر سهم زیادی از تغییرات

کسری بودجه را توجیه می‌کنند؟ مدت زمان اثرگذاری شوک‌هایی که از طرف عوامل موثر وارد

می‌شود، بر کسری بودجه چه میزان است؟ را به عنوان آغاز کننده‌ی بحث مطرح کرد.

۵ رابطه تراز تجاری و بودجه

بی‌شک تجارت و بودجه با هم ارتباطات زیادی دارند. حال به عنوان یک رابطه‌ی مشخص می

توان اثراتی که کسری بودجه بر نرخ ارز حساب جاری تراز پراخت‌های تجاری می‌گذارد را

بررسی کرد. آیا کسری بودجه بر تجارت اثر منفی می گذارد و نرخ ارز را به ضرر ما تغییر می دهد یا خیر کسری بودجه رابطه ی مفیدی دارد.

۶ آزادسازی تجاری و ساختار بودجه

هدف بررسی این موضوع بررسی اثرات آزاد سازی تجاری و تاثیر آن بر بودجه دولت می باشد. یعنی آیا آزادسازی تجاری و یا به عبارتی آزادسازی اقتصادی بر بودجه کشور و نوع تدوین آن اثر می گذارد یا خیر. و در هر صورت سیاست های اقتصادی دولت را چگونه تغییر می دهد.

۷ بررسی رابطه کسری بودجه و توابع مقداری

کسری بودجه به عنوان مازاد هزینه بر درآمد دولت نتیجه اعمال یک سیاست مالی است. اعمال این سیاست های مالی می تواند آثار مهمی بر اقتصاد جامعه داشته باشد. حال به عنوان یک بررسی جزئی می توان اثرات کسری بودجه و رابطه ی آن را با توابع بخش های مختلف اقتصاد از جمله تابع تقاضای پول و یا تابع عرضه پول بررسی کرد.

۸ مدت زمان کسری بودجه

این که کسری بودجه برای چند سال ادامه خواهد داشت و یا کی به پایان می رسد و یا ضرورتی بر پایان آن است را می توان در این شاخه بررسی کرد. همچنین می توان رابطه بلند مدت کسری

بودجه و عملکرد بخش های گوناگون اقتصاد مخصوصا اقتصاد کلان و شاخص های آن به ویژه در ایران را بررسی کرد.

۹ رابطه تورم و کسری بودجه

در اولین نگاه نمی توان گفت که دو مفهوم با هم رابطه دارند یا نه. همه می دانیم که افزایش سطح عمومی قیمت ها و یا همان تورم به عنوان پدیده ی مهم و تاثیر گذار در اقتصاد هر کشور بوده و همه بر آن بوده اند تا به ریشه یابی دقیق و راه معالجه این پدیده پردازند. در این بین ریشه های مالی تورم به عنوان یک طرف موضوع در مقابل ریشه های پولی، مورد نظر بوده اند. از بین عوامل مالی هم ارتباط کسری بودجه دولت با تورم از مهم ترین مباحثی است که در سطوح مختلف اقتصاد کلان مورد بررسی قرار می گیرد. بررسی تاریخی ما بین این شاخص ها در دهه های اخیر نیز می تواند نگاه بهتری به ما بدهد.

۱۰ بودجه و اقتصاد سیاسی

اگر کمی از بحث های صرفا ریاضی و آماری فاصله بگیریم. می توان به بحث های میان رشته ای هم نگاهی انداخت. میزان بودجه و بخش های مختلف آن و این که بخش دفاع یا آموزش و یا بهداشت و یا سایر، چه میزان از بودجه یک دولت یا به عبارتی یک حکومت را تشکیل داده اند،

می توان دید خوبی از وضعیت اقتصاد سیاسی به ما بدهد. قدرت بخش های مختلف با توجه به میزان بودجه ی آن ها، شفافیت خود برنامه بودجه و قانون آن، دیوان سالاری ها و قدرت سیاسی-اقتصادی شان،رانت جویی در بخش های مختلف اقتصاد، ایرادات سیاسی مدل بودجه ریزی، بحث های مختلفی است که در این بخش می توان بررسی کرد. ارائه راه حل ها و راهکار ها با توجه به ایرادات و مشکلات احتمالی هم می توان مشکل گشا باشد.

۱۱ فرآیند تدوین بودجه

بودجه سال بعدی معمولاً در فصل پاییز سال فعلی به عنوان لایحه بودجه از طرف دولت به مجلس تقدیم می شود. این که در این فرآیند اول در دولت چه مسیری طی می شود و سپس در مجلس تا رسیدن به یک قانون مشخص و مدون برای سال بعد چه اتفاقاتی می افتد، می تواند آسیب شناسی خوبی از این فرآیند اقتصادی-اداری به ما بدهد.

۱۲ رابطه سرمایه گذاری و بودجه

یکی از موضوع های مهمی که در بررسی سیاست های مالی و هزینه های عمرانی دولت مورد بحث می باشد، همین اثر آن بر سرمایه گذاری بخش خصوصی است. مباحث متفاوت و گاه متضادی درباره این اثر وجود دارد. برخی رابطه را منفی و برخی مثبت می دانند.

۱۳ بودجه های سالانه

در اساس قانون محاسبات عمومی کشور مصوب سال ۱۳۶۶ مجلس شورای اسلامی، بودجه کل کشور، برنامه مالی است که برای یک سال مالی تهیه می شود و حاوی پیش بینی درآمد ها و سایر منابع تامین اعتبار و برآورد هزینه ها برای انجام عملیاتی می باشد که دستیابی به سیاست ها و هدف های قانونی را به دنبال دارد. بودجه در مرحله تصویب، وسیله کنترل قانونی قوه مقننه بر قوه مجریه بوده و همچنین وسیله آگاهی و اطمینان مردم از مصرف صحیح و قانونی منابع و وجوه عمومی می باشد. بودجه های سالانه شامل جداول کلان که خود اعداد و ارقام بخش های کلان را دارند، اعتبارات بخش های گوناگون، بودجه بانک ها و شرکت های دولتی وابسته به دولت، هزینه های تولیدی، بودجه استانی، درآمد ها، واگذاری دارایی های سرمایه ای و مالی، اعتبارات دستگاه های اجرایی و زیر بخش های دیگری است. این که هر بودجه سالانه در زمان ارائه چه مشکلاتی دارد و چه راهکاری هایی برای بهبود آن وجود دارد، خود موضوعی مطالعاتی است.

۱۴ بودجه های استانی

بودجه ی هر استان کشور به عنوان بزرگترین ساختار جغرافیایی بعد از کلیت کشوری می تواند

نگاه خوبی از وضعیت استان مذکور و مسائل مالی که با آن درگیر است به ما بدهد. مقایسه استان ها با همدیگر و منابع و اعتبارات در کنار هزینه هایی که دارند هم ضلع دیگر این بررسی است.

۲۰ بودجه در سایر کشورها

کشورهای مختلف از زمانی که دستگاه حاکم داشتند و نوعی دولت ها و تمدن ها مستقر شدند، برنامه مالی برای یک سال را داشته اند. این که کشور های مختلف از چه مدلی بودجه نویسی استفاده می کنند، وظیفه تدوین با دولت و تصویب با پارلمان هست یا خیر و این که چه ارتباطی بین قانون بودجه سایر سندهای نظام اقتصادی شان است، یک نگاهی تاریخی و اقتصادی از کشورها و مکاتب اقتصادی حاکم بر آن ها به ما می دهد. طبق بررسی های مشخص می شود اولین کشور انگلستان و بعد فرانسه بودند که در قرن هفدهم میلادی به مدل فعلی به بودجه نویسی روی آورده اند.

۲۱ تعریف و ضرورت بودجه

بودجه یک برنامه کوتاه مدت و سند پیش بینی درآمد و هزینه برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده با سازوکار مشخص است. باید در راستای برنامه های توسعه حرکت کند. در تهیه بودجه به عنوان یک سند نسبتا میان سطحی باید به اسناد بالادستی نیز توجه شود. این که چرا

بودجه تهیه می شود در صورت نبود آن چه مشکلاتی پدید می آید نیز موضوعی مطالعاتی دیگر است.

۲۲ زیر بخش های بودجه

بخش های مختلف اقتصادی در بودجه پیش بینی می شوند، بررسی مدل فعالیت و وظیفه ی این زیربخشها و حتی زیرشاخه های خودشان و این که آیا برنامه هایشان را به خوبی انجام داده اند یا خیر باید با کنترل عملکرد از طریق شاخص های عملکرد مورد نظر باشد.

۲۳ روش های نوین بودجه نویسی

نظام های مدیریت مالی، هدف های سه گانه، ثبات و انضباط مالی، تخصیص استراتژیک منابع و کارایی عملیاتی را دنبال می کنند. فرآیند جدیدی در جهان به نام چارچوب میان مدت مخارج دولت در بسیاری از کشورهای جهان شروع شده که این سه هدف را تامین می کند. علاوه بر این، می توان با بررسی های بیشتر روش های نوین بودجه نویسی کشور های گوناگون را مورد بازنگری قرار دارد و با آسیب شناسی مختلف به مدل های خوب و جدیدی برسیم. البته باید به مسائل فنی و ساختاری، سیاسی و اقتصادی توجه ویژه ای شود تا مشکلات بعدی پیش نیاید.

۲۴ عملکرد بانک ها در نظام بودجه

این هم یک موضوع ریز بوده که می توان تاثیر بانکداری ایران فعلی را بر انضباط یا بی انضباطی مالی در بودجه فعلی بررسی کرد. البته می توان گریزی به عملیات بانکداری بدون ربا نیز زد تا این روش بانکداری اسلامی که همراه با عقود اسلامی می باشد را به عنوان یک پارامتر و نیروی تاثیر گذار بر تعادل بودجه و برنامه های مالی دیگر بررسی کرد.

۲۵ رابطه اندازه دولت و بودجه

می دانیم که در حقیقت در مدل های مختلف اندازه گیری دولت حال جدای از این که فقط بودجه های عمرانی در نظر گرفته می شود و یا بودجه های جاری و تصدی گری دولتی نیز مد نظر است، از قانون بودجه استفاده می کنیم.

۲۶ بررسی آماری و نموداری

بررسی آماری و نموداری و در یک عبارت کلی تر بررسی های تصویری نگاه جامعی و کل نگرانه ای از یک بخش به ما می دهد. بررسی بودجه از این حیث چه در عرض و چه در طول به این معنی که چه در سال های مختلف و چه برای بخش های مختلف در یک سال تصویری یک جا از وضعیت بودجه کشور به ما خواهد داد.

۲۷ بودجه ایران در طی دهه های گذشته

ایران در طی دو قرن گذشته اتفاقات تاریخی زیادی را متحمل شده است. سه نظام کاملا مختلف با هم که دو تا یعنی قاجاریه و پهلوی سلطنتی و بعد از انقلاب جمهوری اسلامی بوده اند. این ها با توجه به نگاه ها و نوع برخوردی که با مردم و کشور داشته اند، بودجه های مختلفی را نوشته اند و مصارف آن نیز متفاوت بوده است. مثلا می دانیم در قاجاریه واگذاری امتیازات صورت می گرفته و سپس درآمد صرف عیاشی های پادشاهان قاجار می شده و در پهلوی اول و دوم بخش بزرگی از بودجه برای ارتش و نیروی نظامی هزینه می شود. بعد از انقلاب ابتدا برای جنگ و بعد برای بازسازی اقتصادی سهم های بزرگی از بودجه را به خود اختصاص دادند.

۲۸ نوع بودجه نویسی در دولت های مختلف

هر دولت با توجه به نگرش و منش سیاسی و اقتصادی خود یک نوع بودجه نویسی را دنبال می کند. این که این مدل چیست و خاستگاه آن از کجا آمده است می تواند دیدگاه های تیم اقتصادی یک دولت را معرفی کند.

۲۹ نگرش اسلام به بودجه

این که کسری بودجه باید پولی یا مالی برطرف شود و این که نگاه اسلام به کسری بودجه و

سیاست های مالی و پولی در یک حکومت اسلامی چیست، یک موضوع تحقیقاتی است که به آن کمتر پرداخته شده است و در آن باید از مفاهیم کلاسیک اقتصاد و مفاهیم اقتصاد اسلامی استفاده کرده و سنجد که کدام یک در این جهان بینی صحیح می باشند.

۳۰ بودجه و نفت

همه می دانیم که بودجه ایران از رنج نفت درد می کشد. به عبارت بهتر مدیریت ناصحیح این مشکل را پدید آورده است. وابستگی به درآمد های نفتی باعث شده تا درآمد ها و هزینه های دولت انعطاف پذیری لازم را نداشته باشد و نتواند به عنوان ابزار مناسبی برای سیاست گذاری در سطح کشور عمل کند. امروزه با کاهش درآمد های نفتی در بودجه عمومی همه موافق اند اما مکانسیم اجرای در قالب یک برنامه مشخص آن محل اختلاف است.

۳۱ بودجه و توسعه اقتصادی

یکی از مسائل اقتصادی کشورهای جهان سوم بحث توسعه اقتصادی و نوع نگاه به این مقوله است. این که چه مدل توسعه اقتصادی باید برای هر کشور اتخاذ شود و چه نسخه ای با توجه به مقتضیات یک کشور خاص برای آن تجویز شود، بحث کاملی در حوزه اقتصاد توسعه است. اما در مسیر رسیدن به این الگو بی شک باید از مسیر سیاست های اقتصادی دولت ها گذر کرده و حتما

در این بین به مسئله بودجه بر می خوریم. حال این که بودجه و توسعه اقتصادی چه رابطه ای با هم دارند باید بررسی شود. مرحوم دکتر عظیمی چندین سال پیش سخنرانی در این مورد داشته است.

۳۲ مشکلات بودجه نویسی در ایران

سوال اینجاست که در مسیر بودجه نویسی در ایران چه مشکلاتی وجود دارد و چه راهکارهایی برای رفع آن ها وجود دارد. مشکلاتی نظیر کمبود اطلاعات، تفرقه و تبعیض، عدم هماهنگی، تغییرات پس از تصویب، عدم کارایی در اجرا از این دست مشکلات هستند که نیاز به بررسی بیشتر و فراهم آوردن زمینه های مناسب برای رفعشان است.

۳۳ بررسی حقوقی بودجه

تجربه نشان داده است که در طی سالیان اخیر گاهی اوقات اشکالات قانونی و حقوقی در بودجه وجود داشته و گاهی تضاد بین برنامه بودجه و سندهای بالادستی نظیر قانون اساسی و چشم انداز وجود دارد. حال بررسی این مشکلات و ریشه یابی آن ها و این که آیا واقعا این انتقادات وارد است یا خیر، موضوعی مطالعاتی می باشد.

۳۴ نظام مالیاتی و بودجه در مکاتب سوسیالیسم، کاپیتالیسم و اسلام

هر مکتبی که برای اداره اجتماعات بشری دارای قوانین و برنامه است و به ناچار برای رسیدن به اهداف ترسیم شده خود احتیاج به مقداری درآمد مالی دارد تا هزینه های خود را از این راه تامین کند. مکاتب گوناگون ایده های مختلفی برای پاسخ گویی از بخش از اقتصاد دارند که با نوع جهان بینی و اهداف آن مکتب اقتصادی مرتبط است.

۳۵ کنترل بودجه

هر قانونی که تصویب می شود، اگر به دنبال آن نظارت و کنترل نباشد به احتمال قوی مشکلاتی را در پی دارد و چون دستگاه اجراکننده خطری را احساس نمی کند می تواند خلاف قانون عمل کند. بنابراین لازم است تا دستگاه های نظارتی بر اجرا کننده اصلی قانون بودجه یعنی دولت و سایر دستگاه های اجرایی کنترل داشته باشند.

۳۶ بودجه نویسی و بودجه ریزی دولتی و سازمانی

می دانیم که بودجه ریزی در دولت و سازمان تفاوت های ماهیتی فراوانی دارد که چه در مدل تدوین و چه در مدل اجرای آن این تفاوت ها نمود پیدا می کند. به عنوان مثال می تواند گفت بودجه در سازمان مبتنی بر برنامه ریزی سازمانی است، اما بودجه در دولت مبتنی بر اعتبارات و

هزینه های سالیانه می باشد و یا این که در سازمان به برنامه سالانه و پنج ساله و ده ساله شان به عنوان سند بالادستی نگاه می کنند و در دولت به برنامه توسعه پنج ساله و چشم انداز بیست ساله به عنوان سند بالادستی نگاه می شود.

۳۷ کتابشناسی بودجه

این یک موضوع تحقیقاتی نیست، اما برای محققان یک فعالیت کاربردی می باشد. کلیه پژوهش ها، طرح ها، کتاب ها، مقاله ها، تزها و پایان نامه های در حوزه ی بودجه باید دسته بندی و گردآوری شود.

۳۸ نگاه فلسفی و اقتصادی به بودجه

از بودجه در ایران و جهان در طول زمان برداشت های مختلفی می شده است. این که نگاه اقتصاددانان و حتی فلاسفه به مقوله بودجه و تامین مالی دولت چه بوده می تواند جالب باشد. می توانیم که آدام اسمیت وظایف محدودی برای دولت برشمرده از طرف دیگر کینز و ریکاردو و مارشال و مارکس و خیلی های دیگر هم که قله های نظریه پردازی علم اقتصاد می باشند، حرف های گوناگونی زده اند. جمع آوری این حرف ها و بررسی یک جای آن ها می تواند دید خوبی به ما در این باره بدهد.

۳۹ بودجه و صندوق ها

می دانیم که از امسال صندوق توسعه ملی به بودجه اضافه شده است. صندوق ذخیره ارزی هم که ارتباط چند ساله ای با بودجه داشته است. این که چه ارتباطی میان این صندوق ها با بودجه و کسری و یا مازاد آن وجود دارد یک موضوع مطالعاتی می باشد.

۴۰ سهم شرکت های دولتی سودده و زیان ده در بودجه

می دانیم که اقتصاد ایران بخش تصدی گری دولتی زیادی دارد و عمده ی این شرکت های دولتی زیان ده بوده و هر ساله زیان آن ها از بودجه تامین می شود. باید بررسی کرد که سهم این شرکت ها و حتی شرکت های سودده، عناوین آن ها و این که از کدام بخش می باشند و راهکارهای جدایی آن ها از بودجه چیست.

برخی از منابع:

دو ماهنامه علمی / ترویجی برنامه و بودجه/

سایت های دفاتر برنامه و بودجه وزارت خانه ها و معاونت برنامه ریزی رئیس جمهور/

کتابهای ؛ بودجه: بودجه ریزی دولتی در ایران / اسداله مهرآرا /

اصول تهیه و تنظیم و کنترل بودجه/ امیر ابراهیمی نژاد/

بودجه/ ریچارد تمپلار/

اقتصاد بخش عمومی(مالیات ها) / دکتر پژوهان/

پایگاه مجلات تخصصی / www.noormags.com

بانک اطلاعات نشریات کشور / www.magiran.com

مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی / www.sid.ir

مرکز پژوهش های مجلس / www.rc.majlis.ir

و مقالات فراوان در موضوع بودجه در مجلات مختلف علمی و پژوهشی/